

dyskusji metodologicznej: mówi się czasem, że marksistowska synteza w dziedzinie prawa rzymskiego będzie możliwa dopiero wtedy gdy będziemy dysponowali odpowiednią ilością marksistowskich monografii ze wszystkich gałęzi tego prawa. W twierdzeniu tym niewątpliwie tkwi część prawdy, jest ono znacznym postępem w porównaniu z opinią o nieprzydatności metody materializmu historycznego w studiach nad prawem rzymskim. Tym jednak, którzy nim zbyt często szermują trzeba przypomnieć udaną syntezę neapolitańskiego romanisty.

MICHAŁ STASZKÓW (Wrocław)

Fontes iuris romani antiqui, edidit Carolus Georgius Bruns, septimum edidit Otto Gradenwitz, Unveränderter Nachdruck 1958, Scientia Antiquariats Aalen.

Fontes iuris romani antiqui — zbiór pamiątek prawa przedjustyniańskiego — od z górą osiemdziesięciu lat stanowi jeden z najważniejszych instrumentów w warsztacie pracy każdego romanisty. Editio princeps opracowana przez C. G. Bruns a doczekała się siedmiu wydań; ostatnie z roku 1909 edendum curavit O. Gradenwitz. Wznowienie wydania sprzed 50 laty nie odpowiada niewątpliwie potrzebom dzisiejszej nauki. Brak w nim szeregu bardzo ważnych i dla poznania historii prawa przedjustyniańskiego o pierwszorzędnym znaczeniu źródeł, jak: księgi syryjsko-rzymskiej¹, *Constitutio Antoniana*², *liber mandatorum*, znanej pod nazwą *Gnomon Idiologa*³, *Gaiusa z Oxyrhynchus*⁴, *tabula hebana*⁵, *tabulae herculanenses*⁶, *Apokrimata*⁷, *fragmentum Leidense Pauli sententiarum*⁸ — by wymienić najważniejsze⁹, częściowo uwzględnione we włoskim zbiorze FIRA² z lat 1940—1943.

¹ Ed. princeps E. Sachau, *Syrisch-römische Rechtsbücher* (1914), FIRA², vol. 2, s. 751 n.

² Ed. princeps E. Kornemann, P. M. Meyer, *Griech. Papyri zu Giessen*, Bd. 1, No 40, FIRA², vol. 1, No 88, s. 445 n.

³ Ed. princeps W. Schubart w BGU, V (1919), No 1210, FIRA², vol. 1, No 99, s. 469 n.

⁴ Ed. princeps V. Arangio-Ruiz, *Publicazioni della Società Italiana per la ricerca dei papiri greci e latini in Egitto*, vol. 11, No 1182, FIRA², vol. 2, s. 195 n.

⁵ Ed. princeps P. Raveggi, A. Minto, *Notizie degli scavi di antichità*, vol. 1 (72), Roma 1948 wraz z komentarzem U. Coli. W Polsce inskrypcja została ponownie wydana przez A. Wilińskiego w CPH, t. V, s. 11 n. wraz z bogatym komentarzem. Por. także dalszą pracę A. Wilińskiego na ten temat w *Annales Universitatis M. Curie-Skłodowska w Lublinie*, vol. 2, 2 sekcja, 1955, s. 249—278. W uw. 1 jest tam zestawiona cała literatura do roku 1955.

⁶ Ed. princeps V. Arangio-Ruiz, Pugliese Caratelli, *Parola del passato*, 10 (1955), 448 n.

⁷ Ed. princeps A. Schiller, W. L. Westermann, *Apokrimata, Decisions of Septimius Severus on Legal Matters*, 1954 uzupełnione i poprawione przez Herbert C. Youtie, A. Arthur Schiller, *Second Thoughts on the Columbia Apokrimata*, Crinoque d'Egypte, 30 (1958), 327 n. Zestawienie literatury do tego źródła ob. F. Oertel, *Journ. of Jur. Pap.* 11/12 (1958), uw. 28 i do tego E. Schönbauer, *Anz. der Österreichischen Akademie der Wissenschaften*, nr 12 (1957), 165 n.

⁸ Ed. princeps M. David, H. L. W. Nelson w *Studia Gaiana*, vol. IV (1956), s. 1—24 oraz komentarz R. Marichal, E. Levy, G. G. Archi, ibidem, s. 23 n. Zob. także F. Serrao, *Il frammento leidense di Paolo*, Milano 1956, s. 126 + VIII.

⁹ Urywki pism prawników rzymskich znalezione w Egipcie ostatnio zestawili Lorenz E. Sierl, *Nachträge zu Lenels Palingenesia iur. civ. anhand der Papyri*. — Do fragmentów Ulpiana *ad edictum*, opublikowanych przez V. Arangio-Ruiz w *PSI*, 14 (1957), nr 1449, ob. H. J. Wolff, *Iura*, 10 (1959), 1 n.

Mimo tych braków bardzo istotnych przedruk dokonany przez Scientia Antiquariat w Aalen, któremu zawdzięczamy również przedruk trzeciego wydania *Edictum Perpetuum* Lenela, będzie przez naukowców przyjęty z wdzięcznością. Do czasu wydania nowego, odpowiadającego dzisiejszemu stanowi nauki zbioru, będzie on nadal niezastąpioną pomocą w prowadzonych współcześnie badaniach rozwoju przedjustyniańskiego prawa rzymskiego.

HENRYK KUPISZEWSKI (Warszawa)

Fritz Sturm, *Abalienatio. Essai d'explication de la définition des Topiques Cic., Top. 5, 28*, Milano 1957, Giuffrè.

Abalienatio est eius rei que Mancipi est aut traditio alteri nexu aut in iure cessio inter quos ea iure civili fieri possunt (Cic. Top. 5, 28).

Zacytowany ustęp Cicerona został obszernie skomentowany przez Boecjusza w *Lib. III in Ciceronis Topica ad 5, 28*. Od tego czasu zarówno fragment Cicerona, jak i komentarz były przedmiotem nieustannych dociekań uczonych. Zwłaszcza brak bliższych danych co do *solemnitas* mancypacji dawał niebywałą podniecie do dokładnego studium komentarza Boecjusza, z którego starano się wyczytać znacznie więcej niż było można. W czasach najnowszych, po odkryciu Gajusa florentyńskiego, gdzie zostały nam przekazane liczne szczegóły o *res Mancipi* i samej mancypacji, uwaga nauki skupiła się na znaczeniu terminu *abalienatio*, którego definicję daje Cycero.

Pytanie główne, jakie się w związku z tą definicją nasuwa, brzmi: dlaczego Cycero pominął tradycję jako jeden ze sposobów nabycia własności; dlaczego *in iure cessio* odnosi się tylko do *res Mancipi* (mimo Ulp. 19, 9: *in iure cessio quoque communis alienatio est et Mancipi rerum et nec Mancipi*)?

W pierwszym rozdziale pracy Sturm zestawia najrozmaitsze stanowiska, jakie w odpowiedzi na postawione wyżej pytanie zajęto w czasie od humanistów aż po dzień dzisiejszy¹. Wypowiedziane w czasach najnowszych poglądy² można by z grubsza sprowadzić do następujących. Według jednych Top. 5, 28 dają prawniczą definicję *abalienatio*, które oznacza przeniesienie prawa własności (przez *Mancipatio* i *in iure cessio*) na *res Mancipi*. Zwolnicy tego poglądu wyciągają z tej definicji wnioski, że w czasach Cicerona własność na *res nec Mancipi* jeszcze nie istniała (Bonfante)³, bądź też, że *abalienatio* była terminem technicznym na oznaczenie przeniesienia prawa własności na *res Mancipi*; terminem używanym na oznaczenie przeniesienia własności na *res nec Mancipi* był termin *alienare*, *alienatio* (tak Marquardt, Huschke, Beudant⁴). Według innych⁵ w cytowanym źródle nie mamy do czynienia z definicją *abalienatio* a tylko ze stwierdzeniem, z którego nie można snuć dalej idących wniosków, a sprowadzającym się do tego, że na *res Mancipi* prawo własności nabywa się przez *traditio nexu* (*Mancipatio*) i *in iure cessio*.

Na marginesie trzeba nadmienić, że nie zabrakło w dyskusji głosu Bese-

¹ S. 9 n.

² Por. literaturę zestawioną na s. 34 i n.

³ Por. *Forme primitive ed evoluzione della proprietà romana* (Scritti giur. 2, 181). Za tym poglądem wypowiedzieli się de Francisci, *Trasferimento della proprietà*, 103, uw. 3; Ugo Bazzielli, SDHI, 15 (1949), s. 119, uw. 17.

⁴ Por. literaturę cytowaną przez autora na s. 40, uw. 67 n.

⁵ Por. s. 37—38 i literaturę cytowaną w uw. 57 n.